

TIVOLI
VREDEN
BURG

RUYSDAEL KWARTET

Joris van Rijn viool • **Emi Ohi Resnick** viool • **Gijs Kramers** altviool • **Michael Müller** cello

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Strijkkwartet op. 18 nr. 4 (ca. 1799)

Allegro ma non tanto

Andante scherzoso quasi allegretto

Menuetto: Allegretto

Allegro prestissimo

Maurice Ravel (1875-1937)

Strijkkwartet in F groot (1902-03)

Allegro moderato - Très doux

Assez vif, très rythmé

Très lent

Vif et agité

Er is geen pauze in het programma.

Beethoven zou zich uiteindelijk ontpoppen als vernieuwer van het strijkkwartet. In zijn vroege kwartetten stond hij nog dicht bij Haydn, de uitvinder van het genre. Toch heeft zijn vroege *Strijkkwartet nr. 4* al eigenwijze trekjes: Beethoven slikte niets voor zoete koek. Een eeuw later componeerde de jonge Maurice Ravel zijn enige strijkkwartet. Daarin introduceerde hij een sensualiteit en klankweelde die je bij geen van zijn voorlopers aantreft. De aandacht voor geraffineerde klankkleur maakt het een typisch Frans stuk – waaraan Ravel een vleugje exotiek toevoegde.

Beethovens veelbelovende strijkkwartetten opus 18

Afgezien van een paar jeugdige probeersels waagde Ludwig van Beethoven zich pas relatief laat aan een strijkkwartet. Op dat moment had hij al wel een volwassen symfonie en diverse concertante werken op zijn naam staan – alsmede een aantal trio's voor strijkers, maar die zijn niet vergelijkbaar met het veel complexere en ambitieuzere strijkkwartet-genre.

Opmerkelijk is dat hij aan het eind van zijn leven een inhaalslag maakte: van Beethovens laatste composities vormen strijkkwartetten de hoofdmoot. Dat zijn opvallend complexe werken die destijds op onbegrip stuitten; één criticus schreef: 'We weten dat er iets in zit, maar we weten niet wat.'

De zes kwartetten gebundeld in Opus 18 staan aan de andere kant van het spectrum. Hier stortte de bijna dertigjarige Beethoven zich op een relatief nieuw genre, waarbij hij deels de bestaande voorbeelden volgde maar ze evengoed aan zijn laars lapte. Ze ontstonden kort voor 1800; exacte datering is onmogelijk aangezien de manuscripten en ander bronnenmateriaal verloren is gegaan. Beethoven was inmiddels vanuit zijn geboortestad Bonn naar Wenen verhuisd: het domein van Mozart (net dood) en Haydn (springlevend, en Beethovens compositieleraar tot ze geen geduld meer met elkaar hadden). Om hun strijkkwartetten kon Beethoven natuurlijk niet heen; ze waren

wegbereiders van het genre. *Strijkkwartet nr. 4* heeft dan ook een Haydn-achtige speelsheid, maar zeker in het begindeel ook een bijna brute nadrukkelijkheid die Beethovens hand verraadt. Van de zesdelige bundel is dit het enige kwartet dat in een mineur-toonsoort staat, maar die verleent het werk geen donker of grimmig karakter. De stemming is overwegend vitaal en jolig – en relativeert de veelgehoorde opvatting dat Beethoven de toonsoort C mineur voor diepzinnige en beladen werken reserveerde.

BEETHOVENS STRIJKKWARTET OPUS 18 NR. 4 ZIT VOL AMBACHTELIJKE KLIMIJZERS WAARAAN BEETHOVEN ZICH NAAR ZIJN LATERE GLORIE OPHIJST.

Vergeleken bij de meesterlijke latere kwartetten mag dit een onrijp werk zijn, het zit vol ambachtelijke klimijzers waaraan Beethoven zich naar zijn latere glorie ophijst. Zo is het *Scherzo* (deel twee) meer dan een pretentieloos hupsakeetje: het is een doortimmerde fuga en wijst daarmee vooruit op de toenemende rol die meerstemmigheid in Beethovens werk zou spelen. Het daaropvolgende *Menuetto* steekt er traditioneel tegen af – geen spoor, bijvoorbeeld, van de experimenteerdrijf die zijn leraar Haydn tezelfdertijd op menuetdelen losliet – maar een broeierige expressie behoedt het oude dansje voor steriliteit. En het slotdeel kan alleen maar van Beethoven zijn: het heeft de door hem veelgebruikte rondo-vorm met een volks gekleurd hoofdmotief dat stevig in het geheugen gemetseld wordt.

Klankverfijning in Ravels Strijkkwartet

Als je Maurice Ravels *Strijkkwartet* hoort – één van zijn vroegste composities – kun je je afvragen wat er in hemelsnaam aan tekortschiet, al zag de componist zelf achteraf allerlei manco's. Het is muziek die zich vanaf de eerste maten als een zacht

gewaad om je heen plooit en vier delen lang blijft verleiden en verrassen. Het enige wat je kunt betreuren is dat het er maar één is – maar, betoogde Ravels landgenoot en collega Henri Dutilleux later, dat is typisch Frans: ook Claude Debussy, Gabriel Fauré en Albert Roussel schreven slechts één strijkkwartet. Misschien heeft die strenge dosering te maken met een Franse hang naar perfectie – als je twee kwartetten maakt is er geheid ééntje minder exquise. Of met de even Franse neiging om muziek in de eerste plaats als een ambacht te beschouwen en minder als een uiting van emoties (zoals Duits-romantische componisten plachten te doen): kwartet klaar, op naar een nieuwe uitdaging.

**IN RAVELS STRIJKKWARTET IN F WORDT
HET ONTBREKEN VAN PERSOONLIJKE,
DOORVOELDE ELEMENTEN
RUIMSCHOOTS GECOMPENSEERD
DOOR KLANKMAGIE.**

Ravel schreef hyperverfijnde, fraaigekleurde en perfect geproportioneerde stukken. Ondertussen zeggen ze niets over de man zelf. Zijn zielenroerselen weerde hij vakkundig uit zijn muziek, wat hem de reputatie van een koele kikker bezorgde. Die kritiek deerde hem niet. Toen de zoveelste recensent hem van 'kunstmatigheid' betichtte reageerde hij fijntjes: 'Zou het niet in hen opkomen dat ik misschien van nature kunstmatig ben?' Zoals ook in zijn rijpere werken wordt in het *Strijkkwartet* het ontbreken van persoonlijke, doorvoelde elementen ruimschoots gecompenseerd door klankmagie.

De zevenentwintigjarige Ravel droeg het werk op aan zijn docent Gabriel Fauré ('mon cher Maître'), aan wie hij meer dan compositieles te danken had: Fauré had, samen met Camille Saint-Saëns, een eind gemaakt aan Frankrijks totale desinteresse voor kamermuziek. Indirect is het ook een hommage aan Claude Debussy, wiens tien jaar oudere strijkkwartet duidelijk als model diende. Van Debussy leende Ravel de meanderende melodiek en de complexe samenklanken, evenals de bijna slagwerk-achtige pizzicati in het tweede deel. Aan Fauré, een groot kenner van kerkmuziek, herinneren de 'middeleeuwse' kerktoneelsoorten die hier en daar opduiken, vooral in deel drie. Fauré, trouwens, had kritiek: het slotdeel was te kort. Maar Debussy schijnt het kwartet hogelijk gewaardeerd te hebben, al is de vaak genoemde brief waarin hij Ravel sommeert geen noot te veranderen nooit boven water gekomen. Ondanks die onomzeilbare invloeden is het al een onmiskenbaar Ravel-stuk. Je herkent de maker bovenal in de rijkgeschakeerde timbres – vooral het langzame derde deel excelleert in subtiele klanknuances. Minder opvallend, maar even karakteristiek, is de ongebruikelijke maatsoort (vijf-achtste) van de *Finale*: die stamt uit een Baskische volksdans – waarmee Ravel naar het geboorteland van zijn moeder verwijst, en tóch via de achterdeur een autobiografisch elementje naar binnen smokkelt.

Michiel Cleij

OVER RUYSDAEL KWARTET

Het Ruysdael Kwartet werd opgericht in 1996, toen alle leden studeerden aan het conservatorium in Den Haag. In de begintijd volgden zij lessen bij gerenommeerde kwartetten, zoals het Amadeus Quartett, Hagen Quartett en Quatuor Mosaiques. Al gauw ontving het kwartet internationale prijzen en stond het op de grote podia in binnen- en buitenland. Het Ruysdael Kwartet werkte samen met prominente musici zoals Rafael Wallfish, Gavriel Lipkind, Nino Gvetadze en Igor Roma. Het kwartet speelt graag hedendaags repertoire, zo werkte het samen met Louis Andriessen en Jacob ter Veldhuis en componeerde Eric Verbugt het werk *Aufgerichtet Untereinander* voor het kwartet.

MEER KAMERMUZIEK IN HERTZ

DONDERDAG 23 FEBRUARI

VAN BAERLE TRIO

MARIA MILSTEIN, HANNES MINNAAR EN GIDEON DEN HERDER

DONDERDAG 16 MAART

TRIO FAUST, MELNIKOV EN VAN DER ZWART

BRAHMS TRIO VOOR PIANO, VIOOL EN HOORN

DINSDAG 9 MEI

BARBICAN QUARTET

LIEFDESMANIFEST

DONDERDAG 25 MEI

QUATUOR ÉBÈNE

SCHUMANNS EERSTE STRIJKKWARTET